

ритуальне значення і є скоріше виявом етноконфесійної ідентифікації «поляк-католик», патріотичного ставлення до костела як осереддя польськості.

9. У зв'язку з цим у теологічній римо-католицькій думці в Україні наявні тенденції необхідності визнання завершеності «константинівської» і «томістської» моделі Церкви, тобто епох великодержавності з домінуванням цезаропапізму або папоцезаризму, і католицької «філософії з примусу», а також визнання помилковості дуалізму *Sacrum* і *profanum*, що призвело до знецінення світської сфери і, зрештою, – до автономізації (виходу з-під контролю церкви) культури. Опрацьовуються моделі оновлення традиційного обрядового християнства в дусі розуміння і відчуття його істинної сутності і дієвої духовності як протидія сучасній бездуховності і секуляризму.
10. Цей аналіз стану сучасного римо-католицизму в Україні дає підставу зробити висновок, що в українському релігієзнавстві ця конфесія поки що не стала об'єктом належного вивчення і дослідження. Особливість і багатогранність функціонування римо-католицизму в сучасній Україні і, зокрема, в окремих регіонах, вимагають постійного і системного дослідження як в окремих планових наукових працях, так і в дисертаційній тематиці.

4. СТАН СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ГРЕКО-КАТОЛИЦИЗМУ

Феномен сучасного греко-католицизму в Україні є помітним явищем в духовному полі нашої держави. Відповідно, він є предметом прискіпливої уваги релігієзнавців. Після чималої кількості розвідок з історії українського греко-католицизму науковці, особливо представники Західної України, вивчають окремі вияви його сьогоденного буття. З'являються праці, де під різним кутом зору аналізується суспільно значуща робота УГКЦ. Однак серед останніх поки що бракує комплексних досліджень, неупереджених конфесійно чи «ностатеїстично». Між тим саме такі роботи потрібні нині, коли перед УГКЦ, як і перед іншими Церквами в нашій державі, постають нові завдання у нових обставинах суспільного й духовного життя. Саме аналіз відгуків Церкви на актуальні виклики сьогодення дозволяє

найбільш адекватно оцінити її здобутки, проблеми й потенції з огляду на фундаментальні націєдержавні інтереси українців.

Сучасний український греко-католицизм характеризується відносною стабілізацією розвитку після бурхливого відновлення своєї легальної діяльності по періоді підпільного існування у радянській Україні. Нині УГКЦ, за її офіційними даними, налічує 5,5 млн. осіб. На початок 2008 року Церква мала офіційно зафіксованих 3530 громад, 102 монастирі з 1269 ченцями й черницями (9 чоловічих та 18 жіночих чинів та згромаджень), 15 духовних навчальних закладів з 1797 слухачами, 2217 священнослужителів, 1163 недільних шкіл, 27 періодичних видань, 2757 храмів та каплиць, 378 ще будується [Релігійна панорама. – 2008. - №2]. В Україні УГКЦ складається з Київської та Львівської архієпархій, Івано-Франківської, Коломийсько-Чернівецької, Самбірсько-Дрогобицької, Тернопільсько-Зборівської, Бучацької та Стрийської і Сокальської єпархій й Донецько-Харківського та Одесько-Кримського екзархатів. Автономний статус зберігає Мукачівська єпархія ГКЦ, яка формально є окремою Церквою свого права і не підпорядкована главі УГКЦ.

Кадри для роботи Церква нині готує сама і на вітчизняних теренах. Вже 16 років як офіційно відновила свою діяльність Львівська Духовна Семінарія. Відроджено також і давню традицію навчальних закладів при монастирях ЧСВВ і ЧНІ. Нині діють 4 малі семінарії (з 1994 р.), в м. Бучачі Тернопільської єпархії УГКЦ – з 1995 року історико-філософський ліцей при монастирі ЧСВВ, Вищий Духовний інститут ім. Миколая Чарнецького ЧНІ з 1997 року у Львові. Відкрито ряд спеціальних навчальних закладів, в яких здобувають богословську освіту як духовні, так і світські особи: Івано-Франківський теолого-катехичний інститут - перший навчальний заклад такого типу (1991 р.), Дрогобицький катехичний єпархіальний інститут (1994 р.), Катехичний інститут при Львівській Богословській Академії (тепер – при УКУ). Відновлюється практика дяківсько-регентських училищ. Вони нині функціонують в містах Коломия та Чортків. У 1991 році засноване Львівське музично-богословське училище.

Освітня й наукова діяльність Церкви віднесена до пріоритетних напрямків її розвитку. Відтворення і творення освітніх і наукових інституцій відбувається із врахуванням того, що в майбутньому це має бути система від початкової навчально-виховної ланки до університетських академічних навчальних та наукових установ світового рівня. Тому увага приділяється організації й розбудові як християнських дитячих садочків (перший почав працювати в 1995 р. при монастирі Сестер Студійського Уставу у Львові) та греко-

католицьких ліцеїв (Ліцей св. Климента Шептицького був створений у 1991 р.), так і відбудові й розвитку Львівської Богословської Академії (знов відкрита у 1994 р.) В Академії, перетвореній у 2002 році в Український Католицький Університет (УКУ), діє 8 інститутів, серед яких насамперед інститути Історії Церкви, Неолатиністики, Богословської Термінології та перекладів, Релігії та суспільства, Родини та подружнього життя, Катехитично-педагогічний. Інститути, окрім навчальної, займаються також науково-дослідницькою та видавничою діяльністю. Напрямки наукових студій відображені в назвах інститутів, загалом - це десятки досліджень щорічно (Нові дані УКУ // <http://www.usk.edu.ua/ukr/research/publications/>). До наукової праці активно залучаються студенти, в тому числі й з інших ВУЗів України, інших європейських країн, регулярно проводяться різноманітні наукові конференції.

У розпорядженні УКУ знаходиться найбільша в Україні, як на сьогодні, бібліотека богословської літератури та періодики, користуватися фондами якої можуть не лише студенти та викладачі університету, а практично й будь-яка зацікавлена особа.

На філософського-богословському факультеті УКУ готують священиків, науковців з філософії та богослов'я, викладачів, катехитів, перекладачів богословської літератури, працівників церковної адміністрації. Вперше за тисячолітню історію християнства в Україні студентами богословського факультету стали світські жінки та сестри-монашки різних згромаджень. УКУ також надає можливість здобувати богословську освіту у Вечірній богословській школі. УКУ проводить літню пасторальну школу для студентів третього курсу, а спільно з Інститутом Східно-християнських наук ім. митрополита Андрея Шептицького Університету св. Павла в Оттаві (Канада) - Літню богословську школу для поглиблення знань з богослов'я та духовності осіб з вищою або незакінченою вищою освітою, які не навчаються в УКУ. Університет співпрацює з Києво-Могилянською Академією, Львівським національним університетом імені Івана Франка та деякими іншими вищими навчальними закладами країни.

Серед студентів УКУ – випускники шкіл Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Волинської, Хмельницької та Донецької областей, а також громадяни Аргентини і Бразилії, причому не лише католики. Проте в УКУ, як свідчить преса, потрібно вкладати ще дуже й дуже багато праці, щоб він ставав не лише світочем духовно наповненої освіти для «вибраних», але й (що є характерним для католицьких університетів у світі) конкурентноздатним, привабливим для молоді добротним навчальним центром, який готує елітних

спеціалістів з найрізноманітніших галузей знань, які у своїй роботі не втрачали б набутий духовний зв'язок з Церквою та одне з одним.

При кожній єпархії УГКЦ в Україні діють катехичні курси для підготовки катехитів. Крім того, УГКЦ спільно з Інститутом освіти (м. Львів) вже десять років готують вчителів предмету "Християнська етика". При храмах працюють недільні школи та ведеться катехизація. В Парафіяльному правилнику УГКЦ підкреслюється: недільна школа – обов'язковий атрибут кожної парафії та сфера її особливого піклування [Додаток до газети «Жива вода» 2002 р., №5]. Втім для того, щоб в кожній парафії функціонувала недільна школа, Церкві треба прикласти ще чимало зусиль й, насамперед, забезпечити школи приміщеннями та достатньою кількістю викладачів-катехитів.

Нині катехитами та опікунами різних мирянських прицерковних рухів в багатьох греко-католицьких парафіях працюють черниці та ченці. Це стало можливим завдяки тому, що сучасні чини і згромадження УГКЦ відносяться у своїй переважній більшості до спільнот активного апостольського життя, де брати або сестри живуть у невеликих будиночках по декілька осіб, є мобільними в пересуванні згідно потреб свого служіння. Окремі, як ось студити та студитки, мирноносиці поєднують апостольське життя з контемплятивним. Кожен чин та згромадження реалізують серед своїх покликань особливе служіння, пов'язане з вирішенням тих чи інших проблем духовно наповненого розвитку суспільства. а це, окрім характерного для багатьох чинів служіння з катехизації дітей і молоді та опіки знедолених, немічних і літніх людей, - праця в редакціях ЗМІ, видавництвах, друкарнях, праця на професійних посадах в лікарнях та інших місцях згромадження немічних та особливо потребуючих, в гуманітарних установах, організація прицерковних товариств: Апостольства молитви, марійської дружини, евхаристійного лицарства, викладання християнської етики та іноземних мов, екуменічна співпраця, місії у Східній Україні та серед української діаспори на теренах колишнього СРСР.

Розгортання просвітницької діяльності УГКЦ покликані забезпечувати її видавництва, яких нині діє чотири («Місіонер», «Свічадо», «Нова зоря», а також Радіо «Воскресіння»). З них найстаршим є видавництво «Місіонер», засноване 1897 р. Галицькою провінцією Чину Святого Василя Великого. Книги «Місіонера» - це передовсім катехитичні, літургічні та історико-пізнавальні видання. Видавництво «Свічадо» з другої половини 1992 р провадить свою діяльність як видавничий відділ Монастиря Монахів Студитського Уставу. Щомісячно у видавництві з'являється друком півдесятка нових

видань. У "Свічаді" виходить щоквартальний варіант міжнародного богословського часопису "Сопричастя". Видавництво "Нова зоря" створене наприкінці 1995 р. на базі редакції однойменного часопису, заснованого ще в 1925 р. як орган Української Католицької Організації, а згодом - Української Національної Обнови. Часопис відродився на початку 90-х рр. минулого століття як офіційний орган Івано-Франківської єпархії. Із початкових двох тисяч наклад часопису зріс до п'ятнадцяти тисяч примірників щомісячно. Нині він розповсюджується по всій Україні. Потенціал редакції переріс рамки часопису, постало видавництво, за час існування якого вийшло у світ більше ста книг. Окрім релігійних видань, "Нова Зоря" продукує книги художньої, мистецької та науково-краєзнавчої тематики.

Відповідно, УГКЦ має чимало власних друкованих ЗМІ. Кожна з її єпархій має своє видання: –"Мета", –"Нова зоря", –"Божий сіяч", –"Джерело життя", –"Жива вода", –"Християнський вісник", –"Благовісник" та ін. Це – місячники, крім –"Нової зорі", яка виходить щотижня і є в загальноукраїнській передплаті. Доволі багато також парафіяльних видань, що виходять з непостійною періодичністю, тиражем від сотні до декількох тисяч й поширюються в основному в межах своєї парафії. УГКЦ належить чи не найбільша кількість молодіжних видань. На загальноукраїнському рівні виходить газета –"Вірую". Це - двотижневик, матеріали якого присвячено суспільно-політичній тематиці та богословсько-моральним проблемам, новинам життя Церкви та організації –"Українська молодь – Христові", якій він належить. Свої видання мають комісії у справах молоді у Львові та Івано-Франківську (відповідно – "Храм" і "Світло правди"), а також деякі молодіжні організації, студентські спільноти духовних семінарій – "Наша газета", "Простір", "Надія Церкви", "Єсолідарність". Для своїх парафій газету "Дзвіниця" видають отці Чину святого Василя Великого. В ній переважають статті катехитично-повчального, суспільного та історичного змісту. ЧСВВ також видає журнали "Місіонар" (катехитично-богословський місячник) і "Світло" (спільне видання разом з українцями в діаспорі) та науково-культурологічний альманах-двомісячник "Київська Церква", де вміщуються наукові розвідки досить високого рівня в галузі історії Церкви, української культури і богослов'я. Релігійно-суспільне спрямування має двотижнева газета „Арка” – видання загальноцерковного рівня, котре, як і "Мета", представлено також в Інтернеті. Проте більшість із перерахованих греко-католицьких видань мають невеликі тиражі – максимум до 4 тисяч примірників.

Друковану продукцію УГКЦ можна побачити не лише у прицерковних кіосках та бібліотеках УГКЦ, її навчальних закладах та парафіяльних світлицях. Греко-католицькі видання, особливо «Свічада», широко представлені і в книжкових кіосках та читальнях РКЦУ, трапляються часом і в православних парафіях та на цілком світських книжкових розкладках. Серед пропонованого, передусім книжки з релігійної історії, богословські, філософські й психологічні дослідження, науково-популярні видання про духовні традиції нашого народу, про літургію та обряд, літературні твори, в тому числі й дитячі, авторів з християнським світоглядом, численні брошури з теми приготування до подружнього життя, родини та виховання, проблематики підліткового віку, становлення особи. Серед загальноукраїнських передплатних дитячих видань представлені два греко-католицьких: для менших дітей – «Зернятко», а для підлітків – «Сто талантів». Перший на тлі інших дитячих журналів виділяється переважно лише, зрозуміло, християнською спрямованістю й, на відміну від православних та протестантських видань, менш відчутна його конфесійність. «Сто талантів», крім того, що також не складається як вузько-конфесійне видання, є приємним винятком серед церковних пропозицій для дітей старшого віку тим, що є журналом для звичайних сучасних підлітків, де з християнським підходом обговорюються пересічні вікові проблеми й ситуації українських школярів [Сто талантів. – 2007. - №1]. Рубрики висвітлюють сьогоденні захоплення та моду підлітків, тут немає табуєваних тем. Разом з тим, історична тематика, культурна скарбниця України і світу подаються не спрощено-попсово.

Подібний підхід є досить перспективним, адже він виводить читачів не лише на ширший за окремо-конфесійний обрій, але й робить патріотичне, розраховане на виховання підростаючих українців видання корисним у всеукраїнському масштабі.

УГКЦ має своє радіо. Це - "Воскресіння". Програми його складаються з трьох частин: блок релігійних новин, актуальна стаття та тематичний цикл, що може висвітлювати будь-яке питання, пов'язане з історією Церкви, духовним життям християнина, взаємовідносинами Церкви і науки та ін. У своїй роботі "РВ" керується принципами позаконфесійності й екуменізму. Програми Радіо "Воскресіння" розраховані на слухачів різних вікових та соціальних категорій, віросповідань та суспільних верств. Це - репортажі та інтерв'ю про непересічні події в Українських Церквах, радіопроповіді священників та виступи єпископів різних конфесій, розповіді про візантійський та латинський церковні обряди, радіоверсії сучасних богословських праць,

знайомство з літургійним роком у церковному календарі, розповіді про мистецтво іконопису, сакральну архітектуру, церковний спів та музику. В редакційному доробку Радіо "Воскресіння" - художнє читання популярної та класичної християнської літератури, повчань, повістей та дитячих казок вітчизняних та зарубіжних християнських авторів зі світовими іменами. Розширення аудиторії спонукало Радіо "Воскресіння" до розширення рубрик: з'явилися екуменічні діалоги, безпосереднє надання слова представникам різних конфесій.

В УГКЦ працюють різноманітні церковні і прицерковні мирянські організації, створені за ініціативою Церкви чи мирян. Серед них помітне місце посідають, зокрема, благодійні. «Жарітас України» приходить на допомогу тим, хто потерпає від економічних негараздів, від невдач соціалізації, самореалізації в складних сучасних умовах перебудови суспільного життя. «Жарітас» збирає, отримує з-за кордону і розподіляє гуманітарну допомогу – їжу, вживаний одяг, медикаменти та медичне обладнання. Він організовує благодійні кухні, опікується літніми громадянами, психологічно підтримує сім'ї, в яких виникли проблеми. З 1998 р. реалізується всеукраїнський проект «Опіка вдома», за яким надається медична, соціальна та інша допомога особам похилого віку, які залишились без родинного піклування. Особливий пріоритет діяльності організації – діти. «Жарітас» опікується спеціалізованими школами-інтернатами, дитячими будинками, дітьми з багатодітних родин. З вересня 2000 р. у Львові відкрито і взято під патронат організації дитячий садок «Діти вулиці», де виховуються діти, що опинилися в кризовій ситуації. Подібний садок функціонує і в Ізмаїлі Одеської області. У Тернополі та Харкові при «Жарітасі» діють сиротинці. При організації працюють юридична допомога для малозабезпечених, центри анонімної духовно-моральної підтримки та соціальної допомоги узалежненим від алкоголю та наркотиків. «Жарітас» постійно надає допомогу дітям-сиротам, Українському товариству сліпих, Українському товариству глухих, приймальниками-розподільникам МВС України, виправним закладам. За допомогою західних партнерів медичні установи Львівщини отримують необхідні медикаменти та устаткування.

УГКЦ прилучилася також до такої випробуваної часом католицької акції, як Мальтійська служба допомоги. Ця служба була створена для продуктивного втілення 900-річного гасла Мальтійського лицарського ордену: «Збереження віри і допомога потребуючим». Перший осередок Мальтійської служби допомоги (МСД) в Україні був зареєстрований в 1993 р. у Львові. При ньому організовано Благодійну кухню, яка донині обслуговує 430 нужденних мешканців міста

протягом п'яти днів на тиждень. Для відвідувачів Благочинної кухні щороку організовується Поріздв'яна вечера, а до Великодніх свят кожен отримує пасхальний подарунок. З 1994 р. діють курси з надання Першої долікарської допомоги, на які запрошують всіх бажаючих віком від 14 років. Сьогодні понад 2000 слухачів долучилися до курсів Першої допомоги. Запроваджено консультації з природного планування родини, які Мальтійська служба допомоги проводить у співпраці з Львівським обласним центром планування сім'ї і репродукції людини. Від 1995 р. МСД обслуговує Молодіжну Прощу до Святоуспенської Унівської Лаври, забезпечуючи прочан харчами, медичною допомогою, підтримуючи інвалідів. Так, у 2000 р. у прощі з нагоди двотисячоліття Різдва Христового взяло участь близько тисячі прочан, серед них 16 неповносправних на візках. МСД провадить молодіжний навчальний табір, програма якого складається з духовних бесід, занять з Першої допомоги і навчальних зустрічей з гостями табору, як-от: «Психологія неповносправних осіб і їх реабілітація», «Проблеми спинальників», а також чування і прощі до Почаєва. Мальтійська молодь опікується дитячим будинком-інтернатом с. Розділ, де проживають діти із вадами розумового розвитку. Крім духовних бесід, реколекцій, праці з нужденними, молодь активно студіює програму з Невідкладної допомоги, готуючи своїх перших інструкторів для молодіжних груп. Вже стала традиційною акція «Святий Миколай – дітям шкіл-інтернатів і будинків сиріт Львівщини», ініційована МСД з благословення Курії Львівської архієпархії за сприянням Львівського обласного управління освіти. Загалом близько 3178 дітей-сиріт, напівсиріт, з малозабезпечених родин у 30 дитячих і шкільних закладах отримали подарунки від Святого Миколая.

З 1992 р. в Україні розгортається міжнародний рух спільнот «Віра і світло». Він об'єднує у християнські спільноти при парафіях УГКЦ осіб розумово неповносправних, їхніх батьків та молодь (приятелів) для взаємної дружби та підтримки. Рух «Віра і світло» заснований Жаном Ваньє та Марі-Ейлен Матьє у 1971 р. й нараховує більше 1 400 спільнот у 74 країнах світу. На даний час в Україні існує 14 таких спільнот, у тому числі в Києві, Львові, Тернополі, Тячеві, Хусті, Кам'янець-Подільському, Жовкві та ін. містах. Члени спільнот регулярно дружньо зустрічаються, діляться своїми труднощами і радощами, спільно моляться, беруть участь у прощах та літніх таборах. У «Вірі і світлі» неповносправні особи мають можливість любити і бути любленими, ділячись багатством своїх сердець, своєю ніжністю та вірністю. Батьки відчують тут підтримку і можуть по новому побачити особливу внутрішню красу своєї дитини. Варто підкреслити, що благодійні (як і

більшість просвітницьких) програм УГКЦ також спрямовані на всеукраїнську, а не вузько конфесійну аудиторію.

При УГКЦ діють багато молодіжних об'єднань і програм. Молодіжні мирянські організації представлені найповніше на території Львівської архиєпархії УГКЦ, але останніми роками спостерігається тенденція до виходу їх діяльності на інші терени України та створення нових, часом аналогічних, організацій в багатьох місцях присутності греко-католиків (зокрема й при співучасті в цьому римо-католиків). Такі молодіжні мирянські організації, як Молодіжний український союз, Молодіжна християнська організація "Просвіта", Молодіжна християнська організація "Витанія", Українська скаутська організація "Пласт", Організація республікансько-християнської молоді, Спілка християнсько-демократичної молоді України, Студентське братство державного університету "Львівська політехніка", Товариство українських студентів-католиків "Обнова", Студентське братство державного університету ім. І.Франка, Марійська молодіжна дружина (церква святого Онуфрія у Львові) мають тематичне поле діяльності, а прикладом організації, що працює в різноманітних ділянках зацікавлень молоді християнської орієнтації – від навчання до дозвілля, від харитативних акцій до спортивних, є молодіжна спільнота –Українська молодь – Христові". Діяльність УМХ регулярно висвітлюється в церковній пресі, перш за все у заснованій цією організацією газеті –Вірую", що є в загальноукраїнській передплаті. У виданні повідомляється про нові оригінальні проекти УМХ, серед яких чимало сучасних –продвинутих", як, наприклад, школа лідера [Вірую. – 2002. - №10-11].

Крім того, при Церкві діють різноманітні організації й об'єднання, які працюють в тому чи іншому проблемному полі з різними категоріями віруючих, часто у співпраці чи як складова частина всекатолицьких аналогів. Це - жіночі організації, сімейні рухи, професійні об'єднання (викладачів, лікарів тощо).

Таким чином, сучасні структури УГКЦ нині являють собою досить розгалужену мережу, діяльність якої фактично виходить далеко за суто пасторальну сферу й спрямовується на охоплення багатьох потреб віруючих (та шукаючих –жліба духовного") – потреб культурного розвитку, соціальної адаптації й реалізації, освіти, спілкування тощо, які можуть і мусять мати духовне наповнення

Проте умови діяльності УГКЦ в незалежній державі по своєму також далеко не є простими. Спершу не справдилися великі надії на рідну владу після здобуття незалежності. Функціонування за свободи совісті й релігії в постатеїстичному, постколоніальному суспільстві

затребувало інакших підходів, ніж героїчні «катакомби», де все було однозначно («ми» – «вони»). Однак й нинішню владу теж часом доводиться критикувати. А моральний авторитет конфесії в регіоні переважного розповсюдження вже не спирається на яскраву праведну альтернативність комуністичному режимові. Водночас спроби виходу поза «західняцькі» межі зобов'язують до підсилення такого авторитету, який в «нових» теренах не лише не спирається на пієтет, але й має напрацьовуватися в доланні ряду негативних стереотипів. З огляду на нові виклики світоглядного та конфесійного плюралізму у демократичній спільноті – частині глобального світу, певне моральне «замішання» чи й кризу в постатеїстично-постсоціалістичному суспільстві, все це - досить складні завдання.

Вони спонукають до активізації пошуку греко-католицизмом своїх актуальних місця й ролі в українському духовному полі. За таких обставин продовжуються й потребують подальшого вивчення перманентні для українського греко-католицизму шукання власної ідентичності, які проходять безпроблемно, про що свідчать періодична гаряча полеміка й навіть сварки «восточників» й «західників», традиціоналістів та модерністів в лоні самої УГКЦ. У цьому процесі можна виділити декілька зрізів, зокрема це офіційні й неофіційні дискусії про природу, сутність та форми функціонування греко-католицизму на рівні фахівців з кліру та професійно обізнаних мирян, зацікавлені обговорення тієї ж тематики в західноукраїнському та діаспорському середовищі активніших вірних та місцеві вияви того чи іншого бачення належного розвитку своєї Церкви на рівні громад, парафій тощо, аж до енергійного захисту цього бачення в конкретному храмі. Тут дається взнаки як проблемний історичний спадок УГКЦ - Церкви між християнськими Сходом і Заходом, так і особливості її новітньої історії, з різним рівнем, а частково й змістом освіти й формації теперішніх (хіба що крім молодших) її провідників – і то не лише священиків, але й церковного активу загалом. Якщо остання причина з часом буде зніматися уніфікованою підготовкою кліру, то «межова» природа та – частково – фактичне становище греко-католицизму в осяжному майбутньому живитимуть його пошуки самоідентифікації.

Нинішній стан ідентичності УГКЦ можна оцінити як такий, що не «розхитується» різкими коливаннями, але загалом продовжується історична тенденція - розвитку саме як католицької конфесії. Попри, можливо, різне розуміння вітчизняними творцями Берестейської унії подальшого поступу їх Церкви та, очевидно, різні сучасні оцінки тодішніх намірів уніатів та їх наступної реалізації, навряд чи можна було реально сподіватися іншої еволюції. Питання полягає в тому, а чи

корисна остання самим греко-католикам та як відбивається вона на духовному полі України в цілому.

Щоб наблизитися до адекватної відповіді на це питання, необхідно докладніше зупинитися на аналізі практичного функціонування церковних структур та розглянути особливості відмінних «пропозицій» сучасних «західників» та «восточників», «лефевристів» та «модерністів». Адже саме практично втілюване, те, що піддається відстежуванню у зворотному зв'язку, є більш надійним критерієм оцінки, ніж потенційно дієве, але таке, що фактично мало реалізується.

Певний парадокс, що закладений самим фактом існування Католицької Церкви Східного обряду, спонукає звернути увагу на перипетії «стосунків» змісту й форми. Якщо брати обрядові вияви літургії та різних інших форм (молебні, хресні ходи, здійснення таїнств, приватних практик тощо), то в сучасній УГКЦ справді більше стає таких, які або запозичені з римо-католицизму (з тією чи іншою мірою їх адаптації, з ініціативи як священників, так і мирян), наприклад, Хресна дорога, фігурки Божої Матері, або таких, що мають місцеве авторство, але подібні до римо-католицьких, наприклад, менше «співаних» уривків літургії, більше чітко промовлюваних, особливо на службах для дітей. Тому «пересічна» служба в греко-католицькому храмі дійсно відрізняється від православної: в греко-католицькій залишається значна «пожива» для емоційного сприйняття, але помітно посилюється раціональність «пропозицій». Все ж більше відмінностей спостерігається в організації церковної роботи в цілому.

І тут справа навіть не стільки в тому, з якою – православною чи католицькою – структурою більш подібна греко-католицька, а як та структура функціонує (нагорі та, особливо, знизу). Не завжди можна однозначно визначити, чи є та чи інша особливість православною чи католицькою, як зумовлена відповідними теологічними відмінностями. Скоріше йдеться про типові для православ'я та католицизму сучасні вияви їх буття. На рівні парафій теж наявні елементи як «православності» (парафіяни вважають свою громаду, храм своєю справою та господою, зокрема намагаються впливати на кадрові персоналії священника-настоятеля), так і «католицькості» (наприклад, катехітичні групи мирян, українські аналоги «тематичних» мирянських об'єднань Коло родин, Круціата й под. Така еволюція вітається «західниками» й непокоїть «восточників».

Але внутріцерковні тертя з приводу спрямування розвитку УГКЦ не зводяться до спрощеної схеми опонентних «восточників» та «західників». Активні власне католицькі методи і форми роботи, в тому

числі й поза храмом чи монастирем, використовують – і з успіхами – такі «восточники», як, наприклад, студити (та навіть і ті православні священники, які вчилися на Заході чи перейняли типовіші для західнохристиянських Церков методи й прийоми). Дискусії «восточників-західників» радше характерні для теоретичних обговорень в середовищі теологів, церковних та світських, а також на офіційних зібраннях УГКЦ, на шпальтах її преси, зокрема в журналі «Патріярхат», тощо.

Якщо ж розглядати протиборство «лінії» «восточників» та «західників» в ієрархії УГКЦ та, зокрема, в її керівництві, то тут можна зауважити неоднозначність ситуації. З одного боку, останніми роками чимало говориться й дещо робиться з наближення Патріаршого оформлення структури Церкви, а з іншого – Глава УГКЦ, офіційно підписуючись як Верховний Архієпископ, прийняв кардинальський сан, характерний для ієрархії католицької Церкви. На практиці ж в сучасній УГКЦ більш помітні суперечки традиціоналістів та модерністів. Власне, традиціоналісти – це більш точна, як для українського ґрунту, назва частини священнослужителів та вірян, котрі відстоюють традиції такими, якими вони плекалися в катакомбній Церкві, й котрі не хочуть модернізаційних змін керівництва УГКЦ. Останнє називає традиціоналістів «лефевристами», оскільки вони вважають неприйнятними ті зміни, які проходять в УГКЦ, як і в цілому в католицькій Церкві, після II Ватиканського Собору. Традиціоналісти в УГКЦ – це не кілька священників та пара громад на Львівщині, але й не явище всегреко-католицького, а тим паче – не всеукраїнського (територіально) масштабу, хоч їх видання «Греко-Католицька традиція» називається всеукраїнським часописом та є в загальноукраїнській передплаті.

Оскільки, з одного боку, не можна сказати, що збережувана в підпільній Церкві обрядова традиція була «більш східною» (самі традиціоналісти заперечують православність у самовизначенні, зокрема й у молитовних зверненнях), але, з іншого боку, вони не погоджуються з сучасною еволюцією католицької Церкви, то «лінія конфлікту» не співпадає з суперечками «восточників» та «західників». Не йдеться також про якісь базові доктринальні розбіжності, радше – про інтерпретації та висновки з доктрини (відкидається, зокрема, більша «ліберальність» католицизму після II Ватиканського Собору). Практично поза відстоюванням традиції, наголошується суворіше дотримання церковних приписів. Межа ж суворості й лібералізму тут дуже відносна. Так, традиціоналісти, аналогічно офіційній позиції УГКЦ, засудили демонстрацію фільму «Код да Вінчі» за однойменною

книгою американця Дена Брауна (включно з проведенням акцій протесту під кінотеатрами, де він демонструвався). Вони не підтримують модерних прийомів прицерковної роботи (наприклад, організацію ігрових майданчиків в приміщеннях, де проходить катехизація), елементів молодіжних форм відпочинку як складову паломництв (як, наприклад, дискотеку під час цьогорічної прощі до Зарваниці), участі священнослужителів у невластивій для їх чину діяльності, навіть задля привертання молоді, подання їй в чомусь доброго прикладу (наприклад, священники як організатори та учасники спортивних змагань) [Греко-Католицька традиція. – 2005. - №21. – С.5) .

Відтак, традиціоналісти пропонують більший практичний консерватизм у дотриманні віри, в церковному житті. Його міру, мабуть, визначають для себе самі віруючі, відповідно підтримуючи чи не підтримуючи традиціоналістів. Можливо, для старших людей пропозиції останніх не становлять особливих проблем. Що ж стосується молоді, то тут питання неоднозначне. З одного боку, застосування в УГКЦ модерних практик має видимий успіх, а з іншого – певний пуризм традиціоналістів, принаймні для частини вірних, не здається зайвим з огляду на проблеми моральності в суспільстві в цілому та, зокрема, в поведінці підлітків та молоді.

Керівництво УГКЦ, називаючи традиціоналістів найчастіше «лефевристами» чи то «українськими лефевристами», має формальний привід так робити з огляду на контакти із західними представниками цієї церковної течії. Відтак приймаються дисциплінарні міри, лунають дорікання в нерозумінні українськими лефевристами актуальності певних змін в католицизмі після II Ватиканського Собору, також – в несуголосності пріоритетів традиціоналістів сучасним викликам, що стоять перед Церквою [Обережно, лефевристи! // Арка. - №24; Бюлетень релігійної інформації. – 2006.- №11]. Разом з тим варто зауважити на ще одну можливу причину «подвійної незручності» традиціоналістів для чільників УГКЦ: по-перше, традиціоналісти мають бути оцінені як «лефевристи» (з усіма відповідними наслідками), як це робиться в усій Церкві, що визнає керівний авторитет Апостольської столиці; по-друге, вони є додатковим «каменем спотикання» у спробах екуменічного діалогу з православними Церквами.

Особливою є ситуація з Мукачівською ГКЦ. Її історично обумовлений окремий статус певною мірою позначається на її місцевій специфіці, однак доступний аналіз практичної діяльності не виявляє, з одного боку, принципових відмінностей, а з іншого боку – там в цілому менше проявляється протиборство згаданих чотирьох напрямків.

То ж, в сучасній УГКЦ наявні як мінімум чотири чи п'ять (якщо рахувати «закарпатський») напрямків еволюції ідентичності, які відображають можливий її спектр. Але, крім внутрішніх проблем суперечливої спадщини, різного бачення подальшого розвитку конфесії, саме наявні успіхи та плани УГКЦ пролонгують та породжують «зовнішні» проблеми, зокрема, ще більше фактичне розходження у форматі, векторах та темпах розвитку з рядом інших традиційних Церков, а звідси й ще більше сприяння масштабній (Західна Україна – Південно-східна, де переважає російська та малоросійська ментальність) та локальній регіоналізації. Справді, скільки б сумлінні греко-католицькі фахівці – історики й теологи - не захоплювалися вивченням та популяризацією скарбів східнохристиянського коріння, фактичне зростання УГКЦ в душпастирському служінні відбувається переважно за рахунок енергійного впровадження нею західнохристиянських різноманітних та гнучких практик активного соціального служіння в миру, в тому числі й далеко за церковними та монастирськими стінами. Й це – подобається комусь чи ні – віддаляє цю Церкву не лише за формою, але й за змістом духовних пропозицій від православних, що, об'єктивно, є серйознішою проблемою більше для останніх (і для тих мешканців України, які є в регіоні чи ареалі відповідного впливу), а не для УГКЦ. Якщо вона своєю активнішою діяльністю в такий спосіб посилює регіоналізацію, то ті Церкви, які це здійснюють своєю бездіяльністю (не кажучи вже про ворожу для України діяльність), несуть, як мінімум, не меншу відповідальність. А відповідальність всіх Церков, зокрема й за підтримку чи поглиблення регіональних відмінностей, варто оцінювати насамперед з огляду на те, які ж риси як громадян суверенної України - європейської держави відрізняють українців у сфері їх пріоритетного або хоча б помітного впливу.

Цікаво, що вивчення наявних регіональних особливостей в бутті греко-католицизму засвідчує: вони, певною мірою, відображають спектр можливого втілення потенцій цієї конфесії, висвітлюють її різні характеристики. Так, в Західній Україні відновлюються масові поклоніння чудотворним святиням, мощам, вшанування «нових чуд», що можна розглядати як «практичний консерватизм» чи навіть «язичництво». Взагалі ці явища є неоднозначні й мають досить відмінну мотивацію учасників та різне змістовне наповнення для них: від продовження майже неможливих за радянських часів дорогих практик для старшого покоління простих віруючих (переважно селян та мешканців невеликих західноукраїнських містечок) і до відтворення й розвитку традицій у їх сучасному осмисленні для дітей та молоді. Слід

наголосити, що особливо для останніх організовувані Церквою паломництва не обмежуються (і, власне, не є) поклонінням, так би мовити, середньовічного зразку.

Намагання УГКЦ охопити своїми настановами всі сфери життя віруючих, принаймні традиційного контингенту, може розглядатися як вияв тоталітарності. Таким постає тоді й наполягання Церкви на викладанні у світських школах християнської етики¹. Перше, втім, стосується тією чи іншою мірою неофітів в будь-якому місці, однак, звісно, більш помітне саме в Галичині як у регіоні найбільшого розповсюдження греко-католицизму. Відношення до цього явища залежить насамперед від призми, через яку на нього дивляться: нерелігійні чи принаймні нецерковні люди, особи ліберально-демократичних поглядів, прихильники чистого секуляризму, а також ті, хто симпатизує іншим, фактично слабшим у своїх впливах Церквам, говорять не без підстав про тоталітаризм, про посилення клерикалізму в УГКЦ, навіть про атавістичні й заздалегідь приречені спроби поновлення середньовічної ментальності. Натомість для самих греко-католиків (й не лише кліру, але й ревніших мирян) це є послідовність Церкви у своїй виховній та просвітницькій функції. Однак, наврод чи це є проблемою більшою, ніж навала споживацької аморальності в постсоціалістичному й постатеїстичному суспільстві.

Цікавим новим предметним полем дослідження місцевих рис греко-католицизму є регіональні інтернет-сайти УГКЦ. Останніми роками вони примножуються досить активно (число їх нині сягає трьох десятків). Ці сайти також висвітлюють локальну специфіку конфесії, причому виражається це не лише у посиленому висвітленні локальний подій, акцій, ініціатив, але й у більшому наголошенні на тих чи інших сторонах буття греко-католиків. Наприклад, якщо на західноукраїнських сайтах лєвова частка місця присвячується суто духовним його аспектам, то на шпальтах столичного сайту www.Kiiv.patriarchalsobor.org.ua дуже багато уваги приділяється подіям, пов'язаним з суспільною діяльністю Церкви. Те ж саме характерно і для форумів чи інших форм інтерактивного спілкування на греко-католицьких сайтах. Крім того, ряд тематичних сайтів, які поки що є фактично регіональними, демонструють потенційні можливості розповсюдження досить корисного досвіду церковної чи прицерковної (мирянської) активності, яка явно незайма в усіх українських теренах. Це, зокрема, сайти Школи для вагітних – www.pregnant.simya.org.ua, Спільноти молодих подруж "Сім'я" – www.simya.org.ua, Біблійного товариства сприяння екуменічному та міжрелігійному діалогу "Еффата"

ЛДС — effata.lds.lviv.ua , Товариства українських студентів-католиків "Обнова" - www.obnova.lviv.ua та ін.

В греко-католицизмі поза Західною Україною спостерігається ряд регіональних особливостей, виразно відмінних між собою (тобто, вони не діляться лише на галичанські та всі інші). Парафії «нетрадиційних» для греко-католицизму теренів, хоч поки що й порівняно невеликі за розміром, однак мають показову своєрідність. Так, в центральноукраїнських осередках УГКЦ, особливо у столичному регіоні, поруч старанного відтворення греко-католицьких звичаїв (переважно силами вихідців із Заходу України) активно й успішно впроваджуються цікаві новинки і, насамперед, в роботі з дітьми, підлітками й молоддю (часом бувають експерименти, сміливіші, ніж в Римо-Католицькій Церкві України, як от духовне святкування київською греко-католицькою молоддю Дня святого Валентина у 2004 році). Тобто, розвинений, вимогливий, найбільш освічений та поінформований, раціональний та «діловий» центр дозволяє і навіть певною мірою стимулює застосовувати та відточувати новаційні підходи у церковній роботі, знаходити нові сфери й засоби функціонування релігії. Показово також, що в цих теренах з порівняно більшою кількістю поруч «новеньких» - як серед греко-, так і серед римо-католиків - активно й безпроблемно відбувається їх співпраця, на відміну від меншої взаємної дотичності обтяжених несприятливим спадком пам'яті галичан та від більш вже традиційної (неноваційної) дотичності, зі спільними храмами включно, закарпатців.

Що ж стосується греко-католицьких осередків на Сході й Півдні України, то там, окрім особливого наголосу на прищепленні духовних національних традицій, спостерігається пристосування до тамтешнього душпастирювання, серед здебільшого зовсім мало релігійно обізнаних людей, у вигляді деякого його спрощення. Тут виявляється здатність греко-католицизму до успішного впровадження посилено національноорієнтованого й, так би мовити, «мінімального лікбезного настановчого пакету» релігійного виховання, який також може бути результативним.

Особливим зрізом буття греко-католицизму є діаспорський. Кількість греко-католицьких осередків поза Україною є досить значною. В Польщі - це Перемишльсько-Варшавська греко-католицька митрополія, яка нараховує понад 100 парафій з числом вірних більше 300 тисяч. В Західній Європі - три апостольські екзархати для українських греко-католиків: у Німеччині, Франції та Великобританії; в Північній Америці - дві греко-католицькі митрополії: в США та Канаді. Крім того, існують єпархії УГКЦ в Буенос-Айресі (Аргентина),

Куритибі (Бразилія) і Мельбурні (Австралія). Українські греко-католики мають також вікаріат у Румунії, громади у Литві (Вільнюс), Латвії (Рига і Даугавпілс), Естонії (Таллінн), Молдові (Кишинев), Австрії, Парагваї, Венесуелі, Португалії, Італії, Іспанії, Греції, Швейцарії, Бельгії, Казахстані та Росії. Основу закордонних греко-католицьких громад складають переселенці (трудові емігранти та політичні біженці) двох минулих століть, але останніми роками вони помітно поповнюються так званими тимчасовими трудовими мігрантами. При вивченні українського греко-католицизму поза Україною варто враховувати не тільки те, як серед його вірних зберігалися цілі династії українських патріотів, але й те, як зараз діаспорські греко-католицькі структури дають раду з сучасними заробітчанами.

За кордоном греко-католицизм, хоч і не демонструє абсолютну здатність назавжди зберігати всіх нащадків давніх емігрантів у конфесійній вірності та національній свідомості, однак порівняно непогано з цим справляється. Можливо, складнощі буття в переважно західнохристиянському середовищі виливаються в більші відповідні запозичення, проте вони, принаймні, не мають прямої кореляції зі збереженням чи незбереженням українськості. Натомість варто відзначити не лише помітні успіхи в опікуванні трудовими мігрантами, зокрема саме у західнохристиянських країнах і не без допомоги римо-католиків, але й цікаві спостереження самих опікуваних та їх працедавців. Перші, які, зрозуміло, вдячні за вчасне й сучасне піклування Церкви, переконливо відкривають для себе практичну цінність її душпастирських настанов: греко-католики за кордоном виявляються в цілому більш успішними через порівняно більшу свою працьовитість, совісність і скромність, які визнають за ними працедавці, віддаючи їм за це перевагу перед іншими кандидатами. Такий досвід може придатися і в Україні, куди, зазвичай, заробітчани по кількох роках праці закордоном повертаються.

Отже, функціонування в різних регіонах з їх різними умовами дозволяє греко-католицизмові як актуалізовувати, так і вдосконалювати різні свої якості та потенції. А поки що спроби «виходу поза Західну Україну» – як фізичні (нові осередки та місії в інших областях, перенесення осідку Глави УГКЦ до столиці), так і у вигляді всеукраїнських звернень, акцій, розширення географії ряду греко-католицьких ЗМІ, мають певні як здобутки, так і проблеми.

Досі приріст (досить скромний) парафіян «нетрадиційних» для греко-католицизму теренів відбувається скоріше екстенсивно й не дуже помітно, а підготовка й переїзд Глави УГКЦ Любомира Гузара в Київ викликали непропорційно енергійну реакцію переважно лише

політичних опонентів – лівих і проросійських сил (що зайвий раз засвідчило національно-демократичну зорієнтованість УГКЦ) та політизованих чинників УПЦ МП. Показово, що представники УПЦ КП та УАПЦ віднесли до перенесення центру УГКЦ до столиці спокійно, як до внутрішньої справи братньої Церкви, доброзичливо вітали й висловлювали сподівання, що вона не буде займатися тут прозелітизмом, тоді як певні політичні сили, які декларують свій український патріотизм, але симпатизують УПЦ МП, також засвідчили скоріше негативну оцінку переїзду осідку греко-католиків до Києва. Схоже, що представлені Главою УГКЦ обґрунтування переїзду до столиці й ширше – всеукраїнського статусу Церкви можуть бути переконливі лише для греко-католиків та нейтрально налаштованих до неї [Один Божий народ у краї на Київських горах // Аржаковський А. Бесіди з блаженнішим Любомиром Гусаром. – Львів, 2006].

На тлі заангажованої заклопотаності таких державців, як О.Мороз чи К.Самойлик, з їх схильністю відстоювання спільності православних слов'янських народів та есхатологічною критикою Заходу, «представницькі» виходи греко-католицьких речників на всеукраїнську аудиторію (як її Глави, ряду священнослужителів-інтелектуалів, так і мирян – депутатів, активістів громадських рухів) порівняно вигідно вирізняються необмеженим конфесійно патріотизмом, незалежністю, раціональністю, адекватним розумінням сучасних викликів, оптимістичністю.

Участь українських католиків в суспільно-політичному житті країни засвідчує, що вони є послідовні у своєму бажанні розбудови демократичної незалежної України та у своїй відповідній практичній участі. Так, УГКЦ першою проявила активність напередодні останніх Президентських виборів. Вона діяла «на випередження». Перше, ще перед початком виборчої компанії, а також і перше передвиборне Звернення прийняла саме УГКЦ (28 жовтня 2004 р.). Глава УГКЦ закликав виборців обов'язково взяти участь у виборах і зробити свій вибір свідомо та самостійно, членів ТВК та ДВК кожному виборцю забезпечити реалізацію його права голосувати й вибирати, керівників та працівників правоохоронних органів у своїй діяльності керуватися нормами закону, моралі та гуманізму і не допустити до порушення прав і свобод людини. Гузар також висловив сподівання, що кандидати у президенти у випадку їх обрання будуть справжніми гарантами Конституції і ніколи не переступлять і не дозволять іншим порушувати норми Основного Закону і цим сприятимуть формуванню громадянського суспільства [Звернення Глави УГКЦ до людей доброї

волі з нагоди виборів Президента України // <http://www.ugcc.org.ua.Ukr>].

На Львівщині священики міста Дрогобич закликали керівників виборчих комісій присягати на Біблії у тому, що вони не сприятимуть фальсифікації виборів Президента. Про це розповів речник комітету виборців України Олександр Черненко. За його словами, це не є порушенням, а цікавий спосіб уникнути фальсифікацій. 27 жовтня студенти та працівники Українського Католицького Університету у Львові розпочали безперервну молитву за те, щоб вибори Президента України були максимально чесними. У всіх греко-католицьких храмах України також проходили молитви за справедливі вибори. Знаменно, що в цій, запропонованій перед початком виборчої компанії «Молитві за справедливі вибори для кандидатів і виборців» прохається про «невність, що з мого рішення, помноженого на правильне рішення моїх ближніх, зросте благодатне суспільство, основане на правді, справедливості та моралі» [Агенція релігійної інформації. – 2004. - №6. – С. 6].

З розгортанням виборчої компанії речники УГКЦ прийняли ще цілий ряд звернень, активно оприлюднювали свою позицію, закликаючи своїх вірних та всіх людей доброї волі проявити волю, розум і честь, зрештою - і сміливість для того, щоб зробити чесний вибір згідно зі своєю совістю та захищати його мирно, але рішуче.

У випадку з УГКЦ можна сказати, що відповідні напуття певною мірою вплинули, як мінімум - сприяли утвердженню особи в її демократичних поглядах, які вже були. Серед українців-греко-католиків було багато тих, хто не лише голосуванням підтримували національно-демократичні сили, але й активно працювали на чесні вибори ще до початку Помаранчевої революції. Адже багато хто з них не лише зголосився ще з початку виборчої компанії працювати у місцевих штабах народного висування та виборчих комісіях, але й виявляв релігійно-духовну мотивацію своїх вчинків.

Провід УГКЦ взяв участь у ряді спільних з іншими Церквами Звернень до народу України, до Президента Кучми та інші. Церковні провідники закликали до чесних виборів, засуджували фальсифікації та підтримували тих, хто захищав своє право вибору. Напередодні другого туру виборів оголосили Звернення до народу України ієрархи УПЦ КП, УГКЦ, РКЦ, Церкви Християн віри євангельської України та Української євангельської Церкви. 17 листопада ті ж представники виступили із заявою про неприпустимість втягування Церков у політику. 23 листопада реакцією на проблемне проведення другого туру виборів Президента та початок Помаранчевої революції стало наступне

звернення до українського народу з підтримкою демократичного руху тих само «нідписантів», до яких прилучився глава Української Лютеранської Церкви. Вони ж звернулися 29 листопада й до президента Л.Д.Кучми, як гаранта Конституції, із закликом забезпечити громадянам України справді вільне волевиявлення [Агентство релігійної інформації. – 2004. - №12. – С. 3-4]. Нарешті, напередодні переоголосування другого туру виборів представники вищезазначених Церков, до яких приєдналися керівники Братства незалежних Церков і місій євангельських християн-баптистів, оголосили ще одне звернення до українського народу [Там само. – С. 4-5].

Провадилися й інші спільні заходи, зокрема й у регіонах. Так, після другого туру виборів всі керівники християнських Церков Одещини, окрім УПЦ МП, оприлюднили Звернення до громадян України, в якому констатували факт фальсифікації, закликали винних покаятися, а всіх – відстоювати правду, керуючись Ісусовим «нізнайте їх за плодами їхніми» [Релігійна панорама. – 2004. - №11. – С. 3]. А у Львові відбувся єкуменічний молебень за справедливе рішення Верховного Суду України, який розглядав скарги на ці фальсифікації. Служили молебень Глава УГКЦ Любомир Гузар, єпископ Львівський РКЦУ Мар'ян Бучек та єпископ Львівський УАПЦ Макарій (Мелетич). Нарешті, звернемо увагу на наступний факт. Карта розподілу голосів за Ющенка і за Януковича – досить передбачувана – не збігається з областями переважно греко-католицькими й іншими, але якщо докладніше роздивитися співвідношення відсотків голосів виборців за двох основних кандидатів по всіх областях України, то стає видним те, що пропорція більша на користь Ющенка була там, де було більше греко-католиків.

Аналогічно відбувалося й під час гострої політичної кризи в липні - на початку серпня 2006 року. Ще в переддень бурхливих липневих подій Голова Української Греко-Католицької Церкви Любомир Гузар від імені Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архiepіскопства УГКЦ видав звернення, у якому проаналізовано ситуацію з важким творенням коаліції як важкого спадку всієї попередньої не зовсім здорової ситуації в суспільстві. Зважаючи на ті негаразди, які паралізували українське суспільство в першій половині 2008 року і пов'язані з розколом в національно-демократичній коаліції, Синод єпископів УГКЦ, що відбувся в травні місяці в Тернополі, розглянув питання про роль і місце Церкви у нинішній суспільно-політичній ситуації в країні й закликав духовенство, монашество і мирян молитися за Україну і за вирішення її кризових проблем. У пасторальному зверненні Синоду наголошувалося: «Політологи та інші

спеціалісти твердять, що кризову ситуацію можна розв'язати дуже легко і швидко, застосовуючи шире бажання й здоровий розсуд. Але, беручи до уваги нашу гріховність, нашу людську неміч, жадобу грошей та влади розв'язати її дуже трудно, а по-людськи беручи – неможливо. Тому ми ... звертаємося до Господа Бога з проханням про поміч і порятунок» [Нова Зоря. – 2008. - №21].

Натомість, коли «грим» таки «грянув», свою суспільну й духовну позицію швидко засвідчили рядові учасники акцій на Майдані Незалежності з демократичного табору, серед яких були київські греко-католики. Вони, разом з вірними УПЦ КП та УАПЦ та римо-католиками, намагалися організувати капличку, де кожен бажаючий міг би поспілкуватися з Богом, а поруч з нею – із собі подібними. Ідея виходила від декількох віруючих українців – католиків та православних (мирян-прихожан та по суті невоцерковлених). Туди запрошувалися (за бажаннями майданівців) священнослужителі відповідних Церков. Оскільки тоді встановити капличку не вийшло з елементарних матеріально-технічних причин, можна констатувати лише попереднє ставлення представників цих Церков до самої ідеї. Від УГКЦ, щоправда, була неоднозначна реакція. Київська ланка ієрархії потребувала консультацій з керівництвом. Глава УГКЦ тоді заявив, що Церкву намагалися втягти в політичні події якісь політичні сили (незрозуміло, щоправда, чи тут йшла мова про звернення киян з приводу каплички). Ймовірно, коли від звернень можна було б переходити до інших практичних дій, Гузар був або недостатньо чи помилково проінформований, або попросту «перестрашувався». Водночас, одні з ініціаторів ідеї каплички, члени та прихильники УНА-УНСО, мають свого капелана греко-католика. Загалом же є показовим, що українці католики знов були в авангарді практичного Майдану, вони, поруч своїх православних соратників, мирян з УПЦ КП та УАПЦ, активно засвідчили, як то було й у 2004 р., свою небайдужу громадянську позицію та пов'язання її зі своїми духовними переконаннями.

Останні кризові політичні події принесли чергове свідоцтво суспільної позиції УГКЦ. Її Глава був знов серед церковних авторитетів-«підписантів» Звернення до українського народу, в якому шість представників релігійних організацій - членів Всеукраїнської Ради Церков засудили політичну корупцію та висловилися за доцільність перевірки довіри народу політичним силам достроковими виборами.

Голос УГКЦ є справді голосом її вірних, на користь чого свідчить стабільне голосування виборців Західної України (де вплив цієї Церкви є найвідчутнішим) за національно-демократичних кандидатів до різних

гілок влади. То ж патріотична, демократична суспільна позиція українських греко-католиків може додавати УГКЦ якщо не вірних, то принаймні поважаючих її українських громадян національно-демократичних поглядів.

Потенційно перспективними шляхами збільшення загальноукраїнського впливу греко-католицизму в майбутньому також можуть слугувати греко-католицькі освітні проекти. Зокрема, світський Український Католицький Університет відкриває курси в різних містах (вже і у столиці). Не без успіху працюють загальноосвітні греко-католицькі школи, які відповідно спрямовують виховання дітей, хоч офіційно і не є церковними (засновані приватними особами чи організаціями). Створення таких шкіл планується і поза Західною Україною, в тому числі й у Києві. Варто відзначити в даному контексті діяльність недільних шкіл Церкви, а також дитячі та юнацькі табори, які функціонують вже в усіх областях та запрошують дітей не лише з сімей віруючих. Працюють на цій церковній ниві як ченці й черниці, які йдуть до мирян з активною просвітницькою місією, так і численні волонтери з мирян, які проходять підготовку на відповідних курсах.

Неабиякий потенціал для всеукраїнського вектору УГКЦ має її присутність в Інтернет-просторі, яка з кожним роком розширюється. Нині Церква та різноманітні прицерковні організації, групи мають вже 44 сайти¹, а їх число збільшується мало не щомісяця (www.risu.org.ua/ukr/resourses/ukrvweb/catholsc/). І тут можна говорити не лише про зростання можливостей кількісного охоплення своїм впливом, але й про зворотне явище – збагачення самої УГКЦ виходом на ширшу українську аудиторію. Сайтові форуми, чати та інші форми спілкування з читачами та дописувачами дозволяють офіційним промоторам та активнішим ентузіастам-співавторам розвитку греко-католицизму більше пізнавати та враховувати особливості духовних потреб та проблем українців як у різних регіонах, так і спільних - у загальноукраїнському масштабі.

Отже, серйозність заявки на загальноукраїнське явище УГКЦ виявляється не в претензіях на най-канонічність чи най-традиційність, а в її практичній діяльності, яка хоч і не має загальнонаціонального масштабу, але по суті зорієнтована на загальноукраїнські інтереси.

Сучасний стан УГКЦ характеризується відносною стабілізацією розвитку. Попри перманентні для українського греко-католицизму шукання власної ідентичності, які проходять безпроблемно (про що свідчать періодична гаряча полеміка й навіть сварки «восточників» й «західників», традиціоналістів та модерністів), в цілому продовжується

розвиток греко-католицизму як католицької конфесії. Це особливо виразно помітно у практичній діяльності Церкви.

Наявні в ній регіональні особливості не вкладаються у спрощену схему конкуренції названих напрямків, а визначаються скоріше специфікою завдань душпастирської роботи на різних українських теренах. Всеукраїнський статус УГКЦ виявляється не в перенесенні осідку її керівництва в столицю, а в її значущій для суспільства діяльності (духовно-виховній, просвітницькій, соціально-благодійницькій), котру греко-католицькі чинники намагаються відповідно спрямовувати. Але наявні й проблемні наслідки цього процесу – як чергові непорозуміння з УПЦ МП, так і об'єктивне співсприяння регіоналізації країни (оскільки духовні пропозиції греко-католиків мають помітні відмінності від православних).

Теперішній стан УГКЦ можна оцінити як досить конкурентоздатний на «ринку релігій» в сучасній плюралістичній Україні (цьому сприяють, зокрема, її освітні програми, розширювана діяльність її ЗМІ), хоч намагання вийти на «велику Україну» показали, що для напрацьовування авторитету в секулярному суспільстві треба шукати й нових підходів.

5. ХРИСТИЯНСЬКЕ ЧЕРНЕЦТВО УКРАЇНИ

Більш ніж 1000-літній інститут українських християнських монастирів на зломі 80-90-х років минулого століття зазнав, як і вся вітчизняна церква, чергових істотних змін, спричинених не скільки іманентними процесами в самому церковно-монастирському комплексі, стільки радикальними переорієнтаціями Української держави і суспільства в політичній, економічній, соціальній та духовній сферах, у системі загальнозначущих етнокультурних цінностей та пріоритетів.

Об'єктивно, внутрішньо- та зовнішньоцерковні процеси і тенденції в сакральній сфері у напрямі повноти забезпечення і реалізації релігійної свободи певною мірою активізувалися після всезагального відзначення 1000-ліття введення християнства на Русі (1988 р.), пов'язаної з цим помітною лібералізацією партійно-державного ставлення до інституту церкви і могли б за інших обставин у неспішному режимі еволюціонувати десятиліттями. Однак в умовах кардинальних суспільно-політичних, економічних, політико-правових, духовних, національних, культурних змін в Україні ці процеси і тенденції набули